

Вітчизняна аграрна наука має багато наукових розробок, спрямованих на адаптацію аграрного виробництва до сучасних умов.

Те, що клімат змінюється, відчувають усі. Хтось дізнається про це із засобів масової інформації, а хтось – із власного досвіду, працюючи біля землі. Чи маємо можливість впливати на такі зміни – запитання не риторичне, а прикладне. Жителі КНР здійснюють грандіозний проект зупинення наступу пустелі на родючі орні землі, у Туркменістані населення успішно протистоїть розширенню пустелі Кара-Кум зеленими насадженнями.

Це у них. А у нас влітку просто дуже спекотно. Ще не носяться над головами пустельні урагани з хмарами пилу до небес, проте і на території нашої країни все рельєфніше проявляються тривожні кліматичні тенденції. Кількість днів з температурою понад 30 градусів уже перевищує середні багаторічні показники вдвічі-втричі. Сума ефективних температур в усіх регіонах країни зросла на 20–35 % і більше. За останні 30 років тривалість періоду вище «плюс» 10 градусів збільшилася в середньому на 16 днів, тобто щороку зростала на 0,5 доби.

Водночас кількість опадів по регіонах зросла від 50 до 100 мм на рік, тобто на 8–19 %. Проміжки між дощами збільшилися, і літні дощі йдуть у формі інтенсивних злив. Загальні тенденції змін клімату поступово наближаються до середземноморського, одночасно підвищується рівень континентальності, зростає дефіцит води в регіонах.

Що робиться для того, щоб пом'якшити такі тенденції та мати високу врожайність орних земель сьогодні й завтра? Як має реагувати аграрне виробництво на такі зміни умов вирощування сільськогосподарських культур? Вітчизняна аграрна наука, у першу чергу НААН, має у своєму портфелі значний запас наукових розробок і наукових рішень щодо проблем адаптації аграрного виробництва до сучасних умов. Проте, щоб такі рішення давали економічно відчутну віддачу, їх необхідно широко впроваджувати. Саме так відбувається в цивілізованих країнах, де шанують і фінансують науку та втілюють інноваційні моделі розвитку. У нашій країні за всі роки незалежності про інноваційний шлях чуємо лише демагогічні лозунги політиків перед виборами. Впроваджувати наукові розробки в життя в суспільстві, де реально відсутній ринок попиту на нові розробки й наукові пропозиції, складно. На таку потрібну для суспільства справу сама наука коштів ніколи не мала. Вітчизняні підприємці кошти в довготривалі проекти за існуючої системи юридичних і економічних відносин у країні не вкладають. Можновладці біля державної годівниці мають лише особисті пріоритети. Для них проблеми інноваційних розробок у країні – лише головний біль. На такій діяльності жодних «відкатів» від науки не отримаєш, бо впродовж останніх десятиліть вона ледве зводить кінці з кінцями, в основному завдяки «батьківській турботі» урядів. У

чиновників же ж ліки від їхнього головного болю прості: науковці розробили, то нехай самі і впроваджують свої розробки та патенти у виробництво.

Життя потребує постійного вдосконалення й прогресивних перетворень. Зміни кліматичних умов лише актуалізують таку необхідність.

Існуюча ринкова система вирощування в зоні степу значних площ соняшника та зернових культур потребує конструктивних змін. Наприклад, дуже низька відносна вологість повітря, сильні вітри та високі температури в літній період серйозно ускладнюють отримання врожаїв кукурудзи в умовах Південного Степу. Особливо чутливі до таких екстремальних умов вегетації гібриди іноземної селекції, тому орієнтуватися на їх широке використання в умовах богару недоцільно. Більш адаптованими до умов вирощування в зоні степу є вітчизняні гібриди кукурудзи, які створені в регіоні.

Доцільніше висівати в цьому регіоні такі посухостійкі культури, як сорго й просо, оскільки на формування одиниці сухої речовини їхні рослини витрачають в 1,9–1,8 раза менше вологи порівняно з кукурудзою та пшеницею. Проте широке впровадження таких культур у виробництво стримує саме низький розвиток комерційної інфраструктури та небажання зернотрейдерів займатися експортом зерна цих культур.

Що стосується Північного Степу і Лісостепу, то тут кукурудза є й залишиться однією з найперспективніших зернових культур.

Актуальним є питання успішного вирощування посівів пшениці та ячменю, особливо їхніх озимих форм. Саме озимі посіви здатні найраціональніше використовувати обмежені запаси вологи в ґрунті. У першу чергу запаси, накопичені в осінньо-зимовий період.

Підвищення рівня посушливості та континентальності клімату в зоні степу підвищує перспективність вирощування посівів твердої пшениці, експортом якої регіон Північного Причорномор'я славився в Європі ще в ХІХ ст. Сьогодні про таку популярність можна лише мріяти. Вітчизняна аграрна наука має в своїх наукових розробках чимало продуктивних сортів твердої пшениці, однак у широке виробниче використання вони практично не йдуть. У аграріїв-виробничників сьогодні немає замовлень на товарні партії унікального зерна цієї культури, немає спеціалізованих елеваторів, які б приймали, зберігали та реалізували зерно твердої пшениці, відповідно, немає й системи вітчизняної переробки на якісні макаронні вироби такого цінного зерна з високим вмістом клейковини. Реально немає ані внутрішнього споживання, ані експорту. Є розроблені технології вирощування сортів твердої пшениці та можливості наукового авторського супроводу. Проте лише з таких компонентів смачних макаронів не зварити.

На тлі ринкових гримас попиту й цінової політики на врожай з полів в умовах степу, у їх аграрному виробництві практично нема посівів бобових богарних культур, необхідних для підтримання природної родючості ґрунту.

Перспективними в цій зоні за сучасних змін клімату є посіви нуту, проте вони ще не набули значного впровадження через ринково-організаційні труднощі формування оптових комерційних партій насіння цієї культури для реалізації урожаю – у першу чергу на експорт.

Оцінюючи проблеми та перспективність ведення аграрного виробництва в зоні степу за умов змін клімату, слід зауважити актуальність питання розвитку і використання зрошуваних земель. На момент ліквідації СРСР площа зрошуваних земель у нашій країні становила майже 2,6 млн га. Унаслідок економічного хаосу й зловживань на місцях, технічне обладнання та площі орних земель скоротилися. На сьогодні вдалося реанімувати й повернути до активного використання за призначенням близько 0,7 млн га. Зростає частка застосування краплинного зрошення, що дає змогу значно раціональніше використовувати прісну воду.

Але й на зрошуваних землях сьогодні потребують вирішення багато технологічних питань. Це і якість поливної води, і її раціональне використання, і висока вартість для аграріїв подачі води на посіви, і процеси заболочування, і повторне осолонцювання зрошуваних земель, економічна ефективність вирощування сільгосппродукції на поливних землях тощо.

Зміни клімату посилюють актуальність питань комплексного розвитку зрошуваних земель, розширення й підвищення їх технічного оснащення та наукового супроводу. Південь країни (до 50 % площ орних земель) за розумного ведення господарювання й збереження видового різноманіття природи реально можна перетворити на потужну аграрну зону для виробництва практично всіх видів овочевих культур, виноградарства, ефірно-олійних і лікарських рослин, плодових, ягідних, горіхоплідних та баштанних культур, їх комплексної переробки, отримання якісного зерна для виробництва хліба і макаронних виробів.

Переробка продукції на місцях вирощування врожаю, за найскромнішими економічними підрахунками, здатна збільшити її комерційну вартість, у тому числі й експортну, у 2,5–3 рази. На жаль, сьогодні на експорт відправляють в основному сировину.

Суспільство має розуміти необхідність перетворення зони степу на зелений і квітучий край з багатою природою, а не знівечену людською діяльністю напівпустелю. Для цього потрібне державницьке й перспективне, а не бізнесове та зорієнтоване лише на сьогоднішній прибуток бачення проблем. Саме держава, народні депутати та найняті на роботу державні чиновники мають розробити систему законів, юридичні та економічні норми й правила, які знімуть пута з приватної ініціативи і водночас поставлять жорсткий заслін хижачькому ставленню до землі та довкілля, антидержавницькій і антисуспільній діяльності легіону людей, які прагнуть лише швидких і легких грошей.

Протистояння небажаним змінам клімату має стати не лише державною програмою та відповідними «пілотними проектами», хоч і вони необхідні. Це має бути суспільне розуміння необхідності активного покращення ситуації там, де ти живеш і працюєш. Отже, питання не лише в проблемах степу чи лісостепу. У житті й суспільстві все переплетено та взаємно пов'язано, тому і вирішувати питання треба комплексно. Це робота свідомих громадян країни. Для кожного з нас є лише один розумний шлях: розпочинати в першу чергу із самого себе. Якщо ми всі свідомо це зробимо на краще, то якісно іншим ставатиме і наше життя, і наша земля, і наша країна. За будь-яких змін клімату *(Про клімат і макарони // Дзеркало тижня. Україна (<http://g.ua/DruU>). – 2015. – 2.10).*